

Nr 40.

Ankom till riksdagens kansli den 3 maj 1920 kl. 1/24 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en folkomröstning för utrönande av, huruvida folket önskar den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

Närvarande: Herrar Clason, Strömberg, Schlyter, Hellberg, Thulin, Ljunggren*), von Geijer, Modig*), von Hofsten*), H. G. Andersson, Janson i Kungsör, Hallén, Jansson i Edsbäcken*), Henrikson, Hansson i Gårda, Leander, Vennerström, Kahlström*), Andersson i Igelboda och Forssell.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en motion i andra kammaren, nr 34, hemställes av herr *Vennerström* m. fl., »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbete och föreläggande för riksdagen av en provisorisk lag angående omröstning av alla män och kvinnor över 21 år i och för utrönande, om folket önskar den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.»

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Yrkandet i förevarande motion är detsamma, som det vid 1919 års lagtima riksdag i motion II: 179 av herr *Vennerström* m. fl. framställda. I sitt utlåtande i anledning av denna motion redogjorde konstitutionsutskottet för föregående motioner i republikfrågan och framhöll, att det i detta fall ej vore fråga om omedelbara grundlagsändringar, utan endast om en riksdagsskrivelse angående allmän folkomröstning; därefter yttrade utskottet:

Historik.

»Såsom motionärerna själva framhålla i sin motivering, känner icke Sveriges författning folkomröstningsinstitutet. Upprepade förslag hava väckts om införande av det s. k. referendum i olika former, och vid innevarande riksdag föreligger till kamrarnas prövning en av konstitutionsutskottet biträdd hemställan om utredning i frågan, men ännu stå våra grundlagar fullkomligt främmande för detsamma. Under dylika förhållanden kan utskottet icke finna en sådan folkomröstning som den föreslagna vara med våra konstitutionella former förenlig.

Utskottet vill jämväl erinra, att ett med det förevarande analogt fall 1897 har underkastats riksdagens prövning. I en motion, nr 130, inom andra kammaren hade herr D. Bergström föreslagit, 'att riksdagen måtte dels i skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes ofördröjligen låta företaga en undersökning om de olika meningarna bland landets myndiga manliga befolkning i fråga om de viktigare hittills framställda förslagen till ändrade bestämmelser rörande valrätt till riksdagens andra kammare, och dels för detta ändamål ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag å 5,000 kr.' Omröstningen skulle enligt motiveringen bliva en 'officiell undersökning av svenska folkets ställning och den allmänna meningen i landet'. Motionen behandlades av statsutskottet, som i utlåtande nr 56 hemställde, 'att motionen må av riksdagen lämnas utan avseende, då rikets grundlagar föreskriva det sätt, varpå folket skall genom sina valda representanter få sina önskingar och åsikter i avseende å förändring av samhällsskicket framburna, och då det sålunda icke kan anses med grundlagarnas anda förenligt, att riksdagen skulle vid sidan av desamma tillskapa en sådan anordning, som motionären åsyftat, och härför anvisa medel.' Utskottets hemställan bifölls i båda kamrarna.

De skäl, som 1897 av statsutskottet förebragtes och av riksdagen biträddes, synas fortfarande vara giltiga och på föreliggande analoga fall hava tillämplighet. Utskottet kan icke tillstyrka ett förslag, vilket skulle genom en lex in casu i en speciell författningsfråga införa folkomröstning uppenbart vid sidan av vår författnings bestämmelser.»

På dessa grunder hemställde utskottet vid 1919 års lagtima riksdag, att motionen av riksdagen måtte lämnas utan avseende; detta utskottets förslag bifölls av båda kamrarna.

*Utskottets
yttrande.*

Inom konstitutionsutskottet hava i denna fråga olika meningar yppat sig. På vissa håll har man ansett, att de av förlidet års konstitutionsutskott anförda konstitutionella skälen i och för sig böra föranleda motionens avvisande. Andra åter hava hållit före, att konstitutionella

hinder icke förefunnes mot förslaget om en provisorisk lagstiftning om konsultativt referendum, men att utskottet av andra grunder icke borde biträda motionen. Dels har framhållits att, då utskottet hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig utredning av folkomröstningsinstitutet, en provisorisk lag om folkomröstning i den förevarande frågan skulle innebära ett föregripande av denna utredning, vilket kunde vara så mycket mer olämpligt, som en provisorisk lagstiftning om referendum rörande ett förslag, för vilket man kunde antaga, att riksdagens majoritet saknade positivt intresse, kunde tänkas på ett ogynnsamt sätt prejudicera sättet och omfattningen av den blivande allmänna lagstiftningen om referendum. Dels har man gjort gällande, att frågan om republikens införande icke äger den aktualitet, att ett utrönande av det svenska folkets ställning till densamma vore av nöden.

Utskottet får alltså hemställa,

att föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Stockholm den 3 maj 1920.

På konstitutionsutskottets vägnar:

SAM. CLASON.

Reservationer:

1) av herrar *Strömberg, Schlyter, Thulin, Hansson* i Gårda, *Vennerström* och *Andersson* i Igelboda, som yrkat, att utskottets yttrande skulle erhålla följande lydelse:

»Inom konstitutionsutskottet hava mot bifall till motionen olika invändningar gjorts. På vissa håll har man ansett, att de av förliedet års konstitutionsutskott anförda konstitutionella skälen i och för sig böra föranleda motionens avvisande. Andra åter hava hållit före, att konstitutionella hinder icke förefunnes mot förslaget om en provisorisk lagstiftning om konsultativt referendum, men att utskottet av andra grunder icke borde biträda motionen. Dels har framhållits att, då utskottet hem-

ställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig utredning av folkomröstningsinstitutet, en provisorisk lag om folkomröstning i den förevarande frågan skulle innebära ett föregripande av denna utredning, vilket kunde vara så mycket mer olämpligt, som en provisorisk lagstiftning om referendum rörande ett förslag, för vilket man kunde antaga, att riksdagens majoritet saknade positivt intresse, kunde tänkas på ett ogynnsamt sätt prejudicera sättet och omfattningen av den blivande allmänna lagstiftningen om referendum. Dels har man gjort gällande, att frågan om republikens införande icke äger den aktualitet, att ett utrönande av det svenska folkets ställning till densamma vore av nöden.

Utskottet kan icke tillmäta dessa invändningar någon avgörande betydelse.

Vad först beträffar de s. k. konstitutionella skälen mot en konsultativ (rådgivande) folkomröstning, synas dessa sakna stöd i gällande grundlagar, en uppfattning, åt vilken utskottet i sitt utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning angående folkomröstningsinstitutet redan givit uttryck. Den konsultativa folkomröstningen avser nämligen, såsom utskottet i nämnda utlåtande framhållit, allenast att utröna folkmeningens ställning till en viss fråga och har alltså icke någon för de lagstiftande myndigheterna förpliktande kraft.

Vad därefter beträffar de skäl, som anförts från deras sida, vilka väl funnit konstitutionella hinder ej möta mot det av motionärerna väckta förslagets upptagande men av olika lämplighetsskäl yrkat avslag på motionen, må framhållas, att den av utskottet förordade utredningen angående folkomröstningar i allmänhet uppenbarligen ej kan utgöra hinder för anordnande av en konsultativ omröstning i en speciell fråga. Tillräcklig erfarenhet om anordnande av dylika omröstningar har redan vunnits i olika länder. De särskilda, för vårt land egenartade spörsmål, som kunna vara förknippade med den ifrågasatta omröstningen, kunna enligt utskottets mening vinna erforderlig utredning alldeles oberoende av en blivande lagstiftning angående folkomröstningsinstitutet i hela dess vidd. Utskottet anser det vara så långt ifrån att den föreslagna omröstningen kunde komma att ogynnsamt prejudicera sättet och omfattningen av den blivande allmänna lagstiftningen om referendum, att tvärtom genom företagande av en dylik omröstning en värdefull erfarenhet om folkomröstningens användbarhet skulle kunna vinnas. Vidkommande slutligen påståendet att frågan om republikens införande icke skulle äga tillräcklig aktualitet för att ett utrönande av svenska folkets ställning till densamma skulle vara av nöden, behöver utskottet för att

visa det obefogade i nämnda invändning allenast peka på hurusom under de senast förflutna åren den ena europeiska staten efter den andra avskaffat den monarkiska statsformen och infört republikanskt statskick. Sverige, som på alla andra lagstiftningsgebit befinner sig i en nydanningsperiod utan motsvarighet sedan århundraden tillbaka, kan icke bli stillastående på det konstitutionella området. Innan man griper sig an med frågan om konungadömets bestånd, torde emellertid en konsultativ folkomröstning såsom en förberedande åtgärd vara särdeles väl på sin plats, då en ändring av författningen från monarki till republik enligt utskottets mening icke bör vidtagas utan stöd av en bestämd och tydligt uttalad flertalsmening.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet — inom vilket olika meningar uttalats därom, huruvida i en omröstning av ifrågavarande slag böra deltaga samtliga till myndig ålder komna svenska män och kvinnor eller någon inskränkning i fråga om rösträtten bör göras efter förebild från gällande bestämmelser om rösträtt till riksdagens andra kammare — i anledning av den föreliggande motionen hemställa,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till lag angående en konsultativ folkomröstning beträffande frågan, huruvida den monarkiska statsformen bör bibehållas eller republik införas.»

2) av herr *Hellberg*, som anført:

»I avseende på den föreliggande frågans konstitutionella sida vidhåller jag den av mig i en reservation vid konstitutionsutskottets fjolårsutlåtande nr 47 hävdade och av årets utskott uti motiveringen till dess utlåtande nr 38 biträdda uppfattningen, att vår nuvarande författning inte ställer något hinder mot den utröning av folkmeningen i en viss fråga, som kan åstadkommas genom ett beslut om s. k. konsultativt referendum.

Vad sedan beträffar sakens reala sida, anser jag en styrelseform, som gör statschefsämbetet till ett fideikommiss inom en viss familj, i och för sig vara en för modernt rättsmedvetande stötande anakronism och en radikal samt i sina — under vissa förhållanden blott allt för möjliga — konsekvenser farlig förnekelse av den folkliga självstyrelsens själva grundprincip; och efter det stora demokratiska genombrottet inom vår världsdel, under vilket flera av dess folk frigjort sig från denna forntidskvarleva, synes det inte kunna vara för tidigt, att också vårt folk nu finge övertänka och uttala, huruvida det för sin del vill bibe-

hålla den eller övergå till det enda med demokratien rätt förenliga statsskicket: det republikanska.

I en »rådgivande» folkomröstning om denna viktiga fråga borde dock enligt min mening endast de medborgare, som uppnått politisk myndighetsålder, d. v. s. de vid val till andra kammaren röstberättigade, äga rätt att delta. Med en sådan förändring har jag därför yrkat, att utskottet skulle tillstyrka herr Vennerströms motion.»
